

ARHIV BOSNE I HERCEGOVINE – OSNUTAK I POSTOJANJE

Apstrakt: Arhiv Bosne i Hercegovine je kroz priču o svom osnutku, razvoju i problemima koji su na tom putu iskršavali vjerno zrcalio složenu zemljopisnu, političku i ekonomsku problematiku prostora u kom je nastao. Sama činjenica da je riječ o relativno mladoj instituciji slikovito govori koliko je napora bilo potrebno uložiti da Arhiv zaživi (što zvuči apsurdno), jer je riječ o čuvanju kolektivnog sjećanja i identiteta naroda sa tih prostora.

409

Izgradnja zgrade u kojoj se nalazi današnji Arhiv Bosne i Hercegovine, a koja je prvenstveno bila namijenjena Zemaljskoj vladi, započela je početkom 1884, a završena je za nekih godinu i pol, krajem 1885. godine. Sam Arhiv BiH osnovan je 12. prosinca 1947. godine, a kako se arhivsko gradivo nastalo radom najviših državnih institucija već nalazilo u suterenu, odabir tadašnje zgrade Vlade činio se najprirodnijim.

U ovom radu dati su kratak pregled prelomnih etapa kroz koje je Arhiv prošao i njegovo trenutno stanje. Premda je u današnje vrijeme aktualna priča o digitalizaciji i okretanju prema online funkcioniranju, Arhivi i dalje muku muče sa vlagom u depoima, manjkom stručnog kadra i financijama. Teško je naći izuzetak, makar u bližem okružju, pa će neki segmenti ovog teksta imati univerzalni karakter.

To samo potvrđuje koliko su zaposleni u ovoj struci upućeni jedni na druge.

Ključne riječi: *Arhiv Bosne i Hercegovine, osnutak, depo, zgrada Arhiva, povijest i razvoj, problemi u arhivistici, skladišni prostor, radni prostor, stručni kadar, usavršavanje*

IZGUBLJENA POVIJEST

Burne povijesne okolnosti, prirodne katastrofe i ljudski nemar, glavni su uzroci što se u Bosni i Hercegovini nisu u kontinuitetu sačuvali dokumenti prošlosti, kao što je to bio slučaj sa zemljama koje su se razvijale pod neuporedivo povoljnijim uslovima. U srednjovjekovnoj bosanskoj državi, kao i u svakoj državi tog vremena, pisanim dokumentima se poklanjala naročita pažnja, a posebno onima koji su imali javno-pravni karakter. Međutim, uslijed pada države pod osmansku vlast u XV stoljeću, zaustavljen je proces kojim bi od zbirke dokumenata čuvanih u vladarskim uredima, kod vlastele i u crkvama, nastali rani arhivi poput onih u Zapadnoj Europi.

¹ viši arhivist, informatičar, indok@arhivbih.gov.ba

Tijekom dugotrajne turske uprave vrlo malo je učinjeno da se pisano gradivo koje je stvarala razgranata administracija stručno zaštititi i čuva. Tek u XVIII stoljeću počinje se na zvanične dokumente, manastirske i obiteljske zbirke gledati kao na dobro od šireg značaja i svjedočanstvo prošlosti. Nažalost, ovaj novonastali znanstveni interes ipak nije doveo do formiranja arhiva koji bi preuzimali dokumente i poslije isteka njihove praktične vrijednosti.

Austrougarska monarhija je prilikom okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine imala mrežu dobro uređenih zemaljskih i državnih arhiva, pa se moglo očekivati da će to uspostaviti i u Bosni i Hercegovini. I pored toga, nisu poduzete nikakve značajnije mjere za zaštitu zatečenog arhivskog gradiva.²

Nepostojanje arhivskih ustanova, arhivske službe i poznavanja arhivističke znanosti doveli su do toga da su opstali jedino oni dokumenti koji su pukim slučajem preživjeli višestoljetni nemar.

410

ZGRADA BUDUĆEG ARHIVA

Priča o Arhivu Bosne i Hercegovine započinje kratkim novinskim člankom objavljenim u sarajevskom tisku krajem XIX stoljeća.

U „Sarajevskom listu“ broj 25, tiskanom 4. ožujka 1884. godine, među aktualnim vijestima o posjeti *prejasnog prijestolonašljedničkog para, nadvojvode Rudolfa i nadvojvotkinje Stefanije Biogradu*, pronalasku paklenih naprava anarhista po kolodvorima u Londonu i oglasima obučara i krojača koji reklamiraju svoje proizvode rađene po posljednjoj bečkoj modi, pojavio se kratak članak pod naslovom „Palača zemaljske vlade na Musali“³ u kome se najavljuje planirani početak gradnje naročite palače za Zemaljsku vladu, dimenzija stranica *70 metara dužnih u kvadratu*, visine dva kata. Lokacija Musala je izabrana kao najpodesnija, dovoljno blizu tadašnjoj Čaršiji i orijentirana na glavnu ulicu Čemalušu, sjeverno od Alipašine džamije.

Time je stavljena točka na višegodišnje nastojanje nove uprave da svoj državni aparat konačno useli u novoizgrađeni reprezentativan prostor, pošto su prvih godina okupacije prihodi Zemaljske uprave bili nedovoljni, a carska kasa poprilično ispražnjena vojnim operacijama po Bosni i Hercegovini.

Do tada su institucije nove centralne, okružne i gradske vlasti bile smještene po starim turskim vojarnama, barakama i privatnim kućama, što nije bilo samo ponižavajuće i nepraktično glede obavljanja redovnih aktivnosti, već je sa sobom nosilo veću izloženost opasnosti od požara i poplava³ i umanjivalo je u narodu ugled i ozbiljnost austrougarske uprave.

² Osnutkom Zemaljskog muzeja 1888. godine, fondovi *Vilajetske uprave i Generalnog austrougarskog konzulata za Bosnu i Hercegovinu* predati su mu na čuvanje, ali bez ikakve arhivističke obrade.

³ Musala – mjesto (livada, bašta ili kakav drugi veći prostor) na kome su muslimani cijelog grada ili varoši, grupno pod otvorenim nebom, klanjanjali bajramsku molitvu, zajednički namaz, kao što su džema i dženaze. Sarajevska musala nalazila se na prostoru između današnjeg Predsjedništva Bosne i Hercegovine i zgrade Parlamenta. Zbog toga se ova zgrada dugo u narodu nazivala Visoka musala ili Velika musala.

³ Još su bila svježja sjećanja na veliki požar iz 1879. godine koji je opustošio dobar dio Sarajeva.

Već istog mjeseca, u svom 33. broju od 22. ožujka 1884. godine, „Sarajevski list“ objavio je licitaciju za početnu fazu radova tražeći najpovoljnijeg ponuđača koji će ... *oko 400.000 komada pečenijeh cigalja obične veličine prenijeti sa željezničke stanice u Sarajevu na Musalu kao na mjesto gradnje...*

Zajedničkom ministru financija i upravitelju Bosne i Hercegovine Benjaminu Kalaju⁴ preporučeno je još i u to vrijeme čuveni arhitekt Josip Vancaš, koji je zbog ograničenih novčanih sredstava za fasadu planirane upravne zgrade izabrao sveden, ali ipak dostojanstven stil firentinske rane renesanse. Opremanje unutrašnjosti zgrade izvedeno je jednostavno i funkcionalno.

U prizemlju, u prostoru današnjeg Arhiva Bosne i Hercegovine, lijevo i desno od glavnog ulaza, bili su predviđeni uredi za oficire, stražu i portire, zatim prostorije Šumarskog odsijeka, katastar, Zemaljska žandarmerijska komanda, zemaljska kasa, ekonomat i stanovi za čuvare.⁵

Radovi na izgradnji svečano su otpočeli u ožujku 1884, a bilo je planirano da zgrada bude predata na uporabu u listopadu 1885. godine. Radovi su tekli po planu, iako je bilo izvjesnih neplaniranih teškoća poput pojave vode prilikom kopanja temelja na južnoj strani.

U srpnju 1885. godine Sarajevo je zadesio jači potres. Građevinski odbor je pregledao zgradu, ali je utvrdio samo jednu manju pukotinu koja je mogla nastati i ranije. Zgrada je završena trinaest dana prije roka, a u potpunosti je useljena u studenom 1885. godine, četiri mjeseca prije nego što je planirano.

Skice buduće Palače zemaljske vlade na Musali

Svega dvadeset četiri godine kasnije, zbog kroničnog nedostatka uredskog prostora uzrokovanog rastućim državnim aparatom u postaneksijskom razdoblju (čemu je umnogome kumovao i osnutak Bosanskog sabora 1910. godine), Vladina zgrada mijenja svoj prvobitni izgled. Angažiran je još jedan čuveni arhitekt, Karlo Parižik, koji je 1911. godine dogradio treći kat, čija je nešto jednostavnija fasada i danas lako prepoznatljiva.

OSNUTAK ARHIVA BOSNE I HERCEGOVINE

Prvi pokušaj da se osnuje Zemaljski arhiv za Bosnu i Hercegovinu datira iz 1909. godine, kada je Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu zatražila od Zajedničkog ministarstva financija u Beču, nadležnog za poslove Bosne i Hercegovine, dozvolu da osnuje Zemaljski arhiv u kome bi se čuvali originalni spisi koji imaju povijesnu vrijednost. Iz njenog prijedloga vidi se da su glavni motivi za uspostavljanje arhiva u Sarajevu bile praktične administrativne potrebe, tj. pretrpanost pismohrana organa vlasti dokumentaci-

⁴ Kalaj je podnio Caru obrazložen prijedlog za izgradnju Vladine zgrade (ABH, Prez. BH 707/1883).

⁵ ABH, ZVS Građevinsko odjeljenje, K15 – *Protokoli Građevinskog odbora za izgradnju Vladine zgrade*

Prva stranica austrougarske odbijenice iz 1914. godine (ABH, Pres. 2676/1914)

jom stvorenom kroz tri desetljeća rada, cca 6.000 dužnih metara gradiva.

Prijedlog je bio da se materijal u pismohranama najprije škartira i nakon roka od 30 godina smjesti u buduću Zemaljski arhiv. Taj zahtijev je odbijen, kao i naredni iz 1914. godine.⁶

Iz Beča je dato odobrenje da se samo pristupi škartiranju, a da se pitanje osnutka arhiva riješava drugom prilikom. Monarhija nije imala interesa da podrži osnutak takve znanstveno-kulturno institucije koja bi svojim djelovanjem neumitno pripomogla razvoju političke svijesti i težnji za nacionalno oslobođenje.

Nakon Prvog svjetskog rata, novostvorena Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca nije pokazala interes za organiziranje arhiva na području Bosne i Hercegovine. Arhivsko gradivo je propadalo na raznim mjestima ili je deponovano u Beogradu. Arhivska služba, u pravom smislu riječi, nije ni postojala, već samo jednostavna pohrana spisa i traganje za pojedinim predmetima u interesu privatnih osoba (mirovine, obrtnice i sl.) i za službene potrebe pojedinih nadležstava (tehnički elaborati, agrarni spisi i sl.).

Tek pred kraj Drugog svjetskog rata, 20. veljače 1945. godine, Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije donosi odluku o stavljanju pod državnu zaštitu svih spomenika kulture, uključujući tu i arhivsko gradivo.

Dvije godine kasnije, 9. srpnja 1947, podnio je tadašnji načelnik Općeg odjeljenja Predsjedništva Vlade NRBiH Milan Popović predstavku Predsjedništvu Vlade NRBiH u kojoj je istakao potrebu osnutka republičkog arhiva i u Bosni i Hercegovini. Vrlo aktivan i sa dovoljno širokim horizontom za organiziranje republičke arhivske službe, Popović se prethodno upoznao sa postojećom arhivskom službom u zemlji i njenom organizacijom, pa zatim podnio nacrt uredbe o osnutku Državnog arhiva i zahtjev za odobrenje budžeta za 1947. godinu:

Smatrajući da je pitanje osnivanja Državnog arhiva NRBiH već sazrelo i da bi trebalo hitno pristupiti oživotvorenju njegovu, slobodan sam, poznavajući Vaš lični živi interes za ovu stvar, dostaviti Vam u prilogu: projekat Uredbe Državne arhive i predlog budžeta te ustanove za oktobar-decembar 1947. g..., kaže on u svojoj predavci podnesenoj predsjedniku Rodoljubu Čolakoviću.⁷

Kao rezultat te inicijative, 12. prosinca 1947. godine, Vlada NR Bosne i Hercegovine donosi **Uredbu o Državnom arhivu Narodne Republike Bosne i Hercegovine**, gdje u članku 2 stoji da *Državni arhiv ima zadatak da sakuplja, sređuje, čuva i po propi-*

⁶ Bosna i Hercegovina je bila jedina zemlja u Austrougarskoj monarhiji koja nije imala svoj arhiv.

⁷ Državni arhiv NRBiH, Sarajevo, arhiva za 1948. g., akt b. b.

*sanim uslovima omogućuje proučavanje arhivskog materijala koji se odnosi na državni život i razvitak kao i privrednu, političku i kulturnu istoriju naroda.*⁸

Uskoro je, 30. siječnja 1948. godine, uslijedilo i postavljanje Milana Popovića, višeg pravnog referenta i načelnika Opšteg odjeljenja Predsjedništva vlade NR BiH, za prvog upravnika Državnog arhiva NR BiH, a već tri dana kasnije, 2. veljače, Arhiv je zvanično započeo rad.⁸

Šira javnost je obaviještena člankom objavljenim u *Oslobođenju*, u kome je, između ostalog, ukazano na značaj postojanja Državnog arhiva i početka arhivske službe i na koristi koje će od te službe proisteći za izučavanje povijesti Bosne i Hercegovine.⁹

RAZVOJNI PROBLEMI

Od prvog dana djelovanja, glavno sjedište i najvažniji depoi Arhiva nalaze se u zgradi Predsjedništva. Kako je većina dokumenata nastalih radom državnih organa, od austougarskog do današnjeg perioda, i stvorena na istom mjestu, ova odluka je bila prirodan izbor,¹⁰ Za vrijeme četrdesetogodišnjeg austrougarskog centralističko-birokratskog sustava stvoreno je preko trideset milijuna dokumenata. U momentu osnutka Državnog Arhiva NR BiH arhivsko gradivo u zemlji bilo je nesređeno i fizički ugroženo. Za znanost dragocjeni, a količinom obiman povijesno-arhivski materijal propadao je u vlažnim podrumskim prostorijama, izvrnut i nizu drugih nepovoljnih uslova i napadnut arhivskim bolestima. Zato je osnovni zadatak novoosnovane ustanove bio prikupljanje, a samim tim interveniranje u smjeru spašavanja arhivske građe, što postaje prioritetnim zadatkom arhiva u dužem vremenskom periodu.¹¹

Arhivu su dodjeljene prostorije u prizemlju i suterenu koje su adaptirane u administrativne i radne urede i depoe, te se odmah pristupilo prikupljanju, zaštiti arhivskog gradiva¹² i rješavanja problema restitucije, pošto je dio fondova čak dva puta odnošen u Beč.¹³

⁸ Uredbom je propisana fakultetska sprema rukovodioca ustanove (čl. 3), određeni su uslovi pod kojima se, kada, koje i uz čije odobrenje može izdavati gradivo radi proučavanja (čl. 4), naređeno da Zemaljski muzej u Sarajevu i sve ostale državne ustanove i nadležstva predaju Državnom arhivu arhivsku građu stariju od 1918. godine (čl. 5) i regulirano je pitanje prihoda i rashoda ustanova (čl. 7).

Državni arhiv NR BiH, vl. akt br. 69/48., 29. III

⁹ „Oslobođenje“ br. 364 od 27. XII 1948.

¹⁰ Od 1929. do 1941. godine u zgradi Zemaljske vlade bilo je sjedište Drinske banovine, od 1945. do 1963. godine u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji sjedište Vlade Republike Bosne i Hercegovine, a poslije 1963. godine sjedište Predsjedništva Vlade Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i Izvršnog vijeća Skupštine Bosne i Hercegovine. Konstituiranjem Predsjedništva Bosne i Hercegovine, u listopadu 1996. godine, nastavljen je kontinuitet boravka članova kolektivnog šefa države u ovoj zgradi.

¹¹ Već je 1948. godine uočena važnost organiziranja rada u registraturama, u kojima su dokumenti bili u katastrofalnom stanju, a o nedostatku stručnog kadra najbolje govori činjenica da je velik broj obilazaka obavljao ravnatelj osobno.

¹² U dopisu br. 18 od 19. 4. 1948. godine, upućenom Personalnom odsijeku Predsjedništva Vlade NR BiH Arhiv BiH napominje da je u podrumima zgrade Predsjedništva zatečeno ... *oko 45 vagona arhivskih dokumenata, čijem odabiranjju, kasiranju i inventarisanju teba ovaj Arhiv uskoro da pristupi...* i ističe se da sa trenutnim brojem zaposlenih to nije moguće izvršiti.

¹³ Uoči sloma Austrougarske monarhije, povjerljivi dio Zemaljske vlade, poznatiji kao „Crni

U samoj zgradi Predsjedništva BiH, Arhiv BiH je dobio na raspolaganje ukupno 1.000m² prostora za smještaj gradiva i 363m² radnih prostorija sa radionicama. Naknadnim preseljenjem Izvršnog vijeća u novu zgradu, Arhiv je proširen na dodatnih 500m² prostora. Time su znatno poboljšani radni uvjeti, ali ostao je manjak prostora za pohranu.

Manjak prostora i stručne radne snage problem je sa kojim se suočava većina arhiva i u današnje vrijeme, a o tome je dosta pisano i u najranijim izvješćima o radu novoosnovanog Arhiva. Pored toga, često se napominje da arhivisti ne mogu obavljati svoje primarne zadatke u zacrtanom obimu zbog obavljanja dodatnih i neplaniranih radnih zadataka sa strane. U izvješću za 1950. godinu¹⁴, kojeg je ispred Arhiva BiH uputio Ministarstvu za znanost i kulturu NRBiH tadašnji ravnatelj Vojislav Bogičević, navodi se:

... budući da je u prošloj godini bilo dosta nepredviđenih poslova... gotovo pola planiranih poslova nije izvršeno. Osoblje Arhiva se doduše povećalo tokom godine, ali su se naši poslovi još više razgranali, tako da su svi novopostavljeni službenici bili zaposleni na poslovima koji nisu predviđeni planom.

414

Prve dvije decenije rada Arhiva protekle su u gargantuovskom naporu malobrojnih i nedovoljno obučених zaposlenika da u neuslovnom i skučenom prostoru koji im je dodijeljen sortiraju, popišu i zaštite zatečeno i preuzeto gradivo. Čitajući izvješća iz tog perioda, stječe se dojam da je to bio period borbe za fizičko spašavanje velikih količina registraturskog i arhivskog gradiva kojeg su njegovi tvorci ili posjednici namjeravali jednostavno uništiti.

*Nepovoljni higijenski smještajni uslovi uzrok su vrlo lošem stanju velikog dijela arhivalija, koje bespomoćno propadaju. Plijesan i druge zaraze koje se javljaju u skladištima arhivske građe uhvatile su maha. U sadašnjim uslovima male su mogućnosti da se ovo stanje sanira, kaže se u izvješću o stručnom dijelu poslova iz 1959. godine.*¹⁵

I pored navedenih problema, dominirali su poslovi osnovnog i konačnog sređivanja arhivskog gradiva. Manjak i pretrpanost radnog i skladišnog prostora usporavao je planiranu dinamiku rada, ali je povremeno dovodio i do neočekivanih otkrića. Sredinom šezdesetih godina, zbog potrebe da se jedna podrumaska prostorija hitno isprazni i napusti, došlo je do preseljavanja arhivskog gradiva za koje se mislilo da pripada administrativnim organima iz prvih godina poslije stvaranja države SHS. Na to su navodili i signaturni podaci na naljepnicama fascikla. Međutim, već pri prvim kontrolnim pregledima, ustano-

kabinet“, prebačen je u Beč. Na osnovu *Senžermenskog ugovora o miru* iz 1923. godine, sklopljen je poseban Arhivski sporazum po kome se Austrija obavezala da će predati Kraljevini SHS cjelokupno odneseno arhivsko gradivo, kao i kulturna dobra. Za Bosnu i Hercegovinu ovaj Ugovor je bio od ogromnog značaja, jer joj je njime priznato pravo vlasništva nad arhivskim fondom *Odjeljenja za Bosnu i Hercegovinu pri Zajedničkom ministarstvu financija u Beču*.

Između dva rata većina vraćenih fondova nalazila su se u Beogradu (*K. und K. Gemeinsames Ministerium in Angelegenheiten Bosniens und der Hercegovina* i njegovog izvršnog organa *Landeregierung für Bosnien und die Hercegovina*, 1878-1918). Tijekom Drugog svjetskog rata, njemački okupatori su pomenuto gradivo opet odveli u Beč. Nakon Drugog svjetskog rata fondovi su vraćeni u Državni arhiv Bosne i Hercegovine. Važno je napomenuti da je prilikom ovih prisilnih seoba dio dokumenata ipak nepovratno izgubljen.

¹⁴ Državni arhiv NRBiH, vl. akt br. 36/51

¹⁵ Glasnik arhivâ i Društva arhivskih radnika BiH, knj. I, Sarajevo 1961, 186-196.

vilo se da se tu nalazi i mnogo dokumenata iz austrougarskih fondova. Tako je pronađeno i prezidijalno gradivo austrougarske Zemaljske vlade za 1918. godinu, za koje se do tada mislilo da je zauvijek nestalo.

PLANOVI ZA NAMJENSKU ZGRADU

Premda je zgrada Predsjedništva reprezentativno arhitektonsko ostvarenje svog vremena i smještena na atraktivnoj lokaciji, činjenica je da Arhiv BiH do današnjeg dana nije dobio svoju namjensku zgradu, a prostorije u kojima se nalazi nisu projektirane za kvalitetno i dugotrajno čuvanje gradiva. Pitanje prostora uredno je istaknuto u gotovo svakom dopisu, budući da prilikom preuzimanja, zaštite, čuvanja i sređivanja gradiva odmah iskršava nesavladivo pitanje arhivskog prostora. Kao jedino adekvatno dugoročno rješenje postavilo se iznalaženje namjenske zgrade za Arhiv. Ta inicijativa je prvi put pomenuta 1954. godine. U tom trenutku svih trinaest prostorija kojima je Arhiv raspolagao u zgradi Predsjedništva BiH bile su potpuno zatrpane. Problem se ranije nastojao riješiti ustupanjem dodatnih prostorija u zgradi suda, nedaleko od Predsjedništva, ali su i one brzo popunjene, a uz to su imale i problem sa čestim pucanjem vodovodnih cijevi. Takvo je stanje bilo neposredan povod da Arhiv sastavi okvirni proračun za izgradnju namjenske zgrade.¹⁶ Kasnije se javila i inicijativa za preuređenje zgrade bivše Vojne bolnice u Sarajevu za potrebe Državnog arhiva.¹⁷

Perspektivnim planom razvitka prosvjete i kulture u Bosni i Hercegovini za period 1957–1961. godine, za izgradnju zgrade Državnog arhiva predviđena su novčana sredstva koja bi pokrila izradu investicionog projekta, građevinske radove i nabavku opreme. Općina Novo Sarajevo izdala je načelnu suglasnost za zemljište i izvršena su sva potrebna ispitivanja.

Ukoliko ne dođe do izgradnje zgrade, Državni arhiv nije u mogućnosti da preuzme nijednu arhivu. Sadašnje magazinske prostorije ne odgovaraju jer su pretrpane materijalom, a većim dijelom su vlažne, te materijal vremenom propada. U oskudici magazinskog prostora, materijal smo morali smjestiti i po hodnicima, što je nepropisno, napominjao je Arhiv u vezi sa ovim projektom.

I pored pokazanog entuzijazma u planiranju i ozbiljnih priprema i proračuna, nova zgrada je i dalje ostajala samo ideja na papiru.

U zenitu ekonomskog prosperiteta SFRJ, koncem sedamdesetih godina, načinjen je ambiciozan i konkretan plan za izgradnju Narodne i univerzitetske knjižnice i Arhiva SRBiH. Projektant Ivan Štraus osmislo je ansambl Arhiva i Knjižnice formiran iz dva osnovna kubusa (većeg i manjeg) koje prostorno i funkcionalno povezuje ulazni plato u dvije razine. Arhiv bi se nalazio u manjem kubusu i imao bi cca 8.000 m² korisne površine, a Narodna i univerzitetska knjižnica cca 20.000 m². Ansambl je trebao biti sastavni dio budućeg bloka Drugog marindvorskog područja (širi centar Sarajeva), za što je grad obezbijedio lokaciju. Sadržaj bi se obogatio trgovom, te prostorima u kojima bi bile smještene antikvarnice, izložbe i sale za predavanja i projekcije. Prilikom projektovanja Arhiva vođeno je računa o tri osnovna problema funkcije njegove strukture: depoima arhivskog

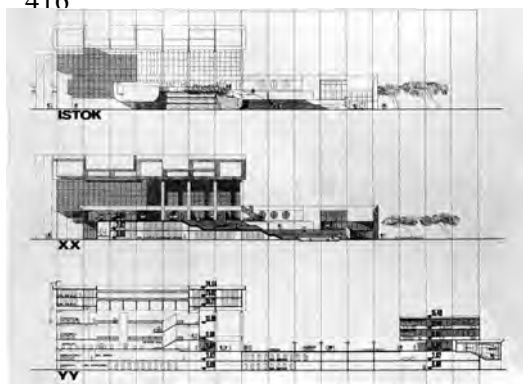
¹⁶ ABH 563/1954; prijedlog Državnog arhiva NRBiH za izgradnju zgrade

¹⁷ ABH 832/1957; zapisnik o pregledu objekta i aproksimativni proračun iz srpnja 1957. godine

i filmskog gradiva, prijemu i obradi arhivskog materijala, te stalnog i povremenog prezentiranja arhivskog i filmskog gradiva javnosti i korisnicima usluga Arhiva. Cjelokupni skladišni prostor bio bi izdignut van domašaja maksimalne podzemne vode, klimatiziran, te bi bila ugrađena optimalna hidroizolacija. U nižim etažama bi se smjestili prostori za tehničko održavanje i zaštitu arhivskog gradiva, servisi za održavanje zgrade i restoran.

Prostor čitaonice je predviđen u dvije razine, a uključivao bi i kabine za individualni rad sa odgovarajućom opremom. Radni prostori arhivista i administrativnog osoblja predviđen je za 50 radnih mjesta. Etaže navedenih prostora bile bi opremljene plakarima za smještaj dokumenata koji su u obradi. Njihova doprema vršila bi se u vodoravnom transportu ručnim kolicima, a za okomiti transport predviđeno je prostrano dizalo u jezgri kubusa.

416

Bokocrt planirane Narodne i univerzitetske biblioteke i Arhiva SRBiH u Sarajevu, 1979.

Mislilo se i na budućnost, na digitalizaciju (tadašnji naziv je bio *elektroračunarska obrada podataka*), pa je sukladno tome predviđena dogradnja aneksa u kome bi se smjestio informacijski računski centar koji bi opsluživao i Arhiv i Knjižnicu.

Predviđeno je da se kroničan problem manjka skladišnog prostora riješi programom izrade centralnog depoa van grada, objedinjenog sa depoom Arhiva BiH, u kojem bi se deponirali gradivo, knjige i periodika koji se rijetko traže od strane korisnika.

Ova arhitektonska ideja se nikad nije realizirala. Da se ostvarila, danas bi se Bosna i Hercegovina mogla pohvaliti trajno rješanim pitanjem smještaja arhivskog gradiva, makar što se tiče prostornih kapaciteta.

ARHIV BOSNE I HERCEGOVINE U PERIODU OD 1992. DO 1995. GODINE

Arhiv je dijelio sudbinu države i naroda u teškim ratnim godinama.

Arhivska služba nije bila zatečena novim okolnostima, niti ih je dočekala nespretno. Državni arhiv i Društvo arhivskih radnika su još ranije organizirali stručna savjetovanja na temu zaštite arhivskog gradiva u slučaju neposredne opasnosti i rata, a od sredine 1991. godine su intenzivirali aktivnost na neposrednim zadacima arhiva i drugih imalaca arhivskog i registraturnog gradiva u takvim okolnostima. Sukladno tome, blagovremeno i u okviru svojih financijskih mogućnosti, nabavljani su protupožarni i vodootporni kontejneri, izmješteni su ili na sigurnije mjesto dislocirani najvažniji fondovi, pojačana fizička sigurnost spremišta, obavljene preventivne mjere protupožarne zaštite i poduzete druge radnje predostrožnosti.

U dva perioda (rujan– studeni 1991. i veljača 1992. godine) upućena su cirkularna pisma na adrese skoro 8.000 registratura u kojima je upozoreno na zakonsku obavezu čuvanja i aktivne zaštite vlastite dokumentacije i njeno eventualno izmještanje na sigurniju lokaciju.

U više navrata korištena su sredstva javnog komuniciranja (TV, tisak, radio) preko kojih je Arhiv upozoravao i nudio svoju pomoć.

U apelu arhivskih radnika, objavljenom u „Oslobođenju“ u studenom 1991. godine, stoji:

... Na kraju, nudeći svoju stručnu i tehničku pomoć svima kojima je potrebna i koji je traže, arhivi naše republike pozivaju sve one koji posjeduju, čuvaju i stvaraju arhivsku građu da prvenstveno zbrinu i već sad osiguraju svoju najvrijedniju dokumentaciju koju će od nas tražiti budućnost, jer za njenu sudbinu pred istorijom snosimo svoj dio odgovornosti.

Ratno iskustvo je potvrdilo da su registrature koje su blagovremeno poslušale sugestije Arhiva Bosne i Hercegovine i odgovorno i profesionalno primjenjivale donešene propise u velikom dijelu uspjele zaštititi i sačuvati svoje arhivsko gradivo i tekuću dokumentaciju.

Nažalost, silina ratnog vihora uzela je svoj danak i pored svih mjera predostrožnosti.

Pošto je zgrada Izvršnog vijeća BiH bila izložena neprestanom granatiranju, fondovi koji su se tu nalazili (depo VIII; pretežno socijalistički period) dobrim dijelom su izgorjeli ili su oštećeni curenjem popucalih instalacija. Tehnička voda iz cisterni na krovu bila je odavno potrošena, a pravovremeno gašenje na prvoj crti bojišnice bilo je neizvodljivo.

Depo I u zgradi Predsjedništva pogođen je granatom velikog kalibra. Tom prilikom su oštećeni vanjski zid, sigurnosna vrata i dva prozora sa metalnim žaluzinama, koje nakon rekonstrukcije nisu iznova postavljene.¹⁸ Potpuno je uništeno 25 dužnih metara polica i 15 metalnih kontejnera, dok je 30 djelomično oštećeno. U oštećenim policama bilo je smješteno 820 fascikli i kutija i 86 arhivskih knjiga različitih fondova (*Zemaljska vlada za BiH 1878 – 1918.*, *Okružni sudovi Banjaluka, Sarajevo i Tuzla, Sudski procesi, Zajedničko ministarstvo financija 1878 – 1918.*, *Kabinetska pisma, povjerljivo gradivo Izvršnog vijeća RSBiH*). Srećom, nije bilo ljudskih žrtava. Veliki broj dokumenata oštećen je gelerima, ali je veća šteta izbjegnuta jer nije bilo požara nakon detonacije.

Još su dva depoa u zgradi Predsjedništva, smještena u prizemlju, pretrpjela manju štetu (stakla na prozorima i ramovi prozora), dok je gradivo ostalo neoštećeno. Depoi u suterenu prošli su bez oštećenja, zahvaljujući činjenici da su ostali van domašaja direktnog razaranja.

Pored štete na objektima i djelimično na samoj građi, najviše su stradali procesna tehnika i repromaterijal za radionicu.

Alarmantno zvuči da do današnjeg dana Arhiv BiH nije u potpunosti povratio svoje kapacitete iz 1992. godine. To znači da Arhiv već skoro trideset godina nije u mogućnosti da adekvatno štiti i sanira oštećenu građu.¹⁹ To se naročito odnosi na laminiranje, uklanjanje gljivica i plijesni i restauraciju fizičkih oštećenja.

¹⁸ Taj propust će biti koban nekih 20 godina kasnije, kada su tijekom građanskih prosvjeda kroz te iste prozore u Depo I ubačeni molotovljevi kokteli.

¹⁹ Od 2018. godine u funkciji je laboratorija za konzervaciju i restauraciju, ali u njoj rade samo dva obučena restauratora, što je nedovoljno, s obzirom na broj oštećenih dokumenata.

POSILIJEKATNI PERIOD

Porazna je činjenica da se pola stoljeća nakon svog osnutka Arhiv BiH našao u situaciji da iznova obrazlaže važnost arhivske djelatnosti za društvo i državu i da su arhivski fondovi nedjeljive cjeline koje se ne mogu cijepati i dijeliti među novonastalim entitetima. Sve do 2001. godine Arhiv se borio za svoj status u potpuno nedefiniranom položaju u društvu. Zgrada Izvršnog vijeća, u kojoj se nalazio dio depoa sa građivom iz socijalističkog perioda, bila je potpuno devastirana, dio prostorija u zgradi Predsjedništva zauzele su druge institucije, nije postojala direktna telefonska linija, a duži period nije bila regulirana ni isplata plaća, što je rezultiralo veoma malim brojem „zaposlenih“ entuzijasta koji su skrbili o građivu. U dopisu iz 1997. godine jednom javnom poduzeću Arhiv moli da mu se pokloni nekoliko radnih stolova i stolica, koje naslov namjerava otpisati.²⁰ Postojale su brojne inicijative za rješenje statusa institucije, podržane od kompetentnih domaćih i međunarodnih subjekata i asocijacija.²¹

Nakon dugotrajne političko-parlamentarne procedure, tek je 2001. godine usvojen odgovarajući zakon kojim je status institucije napokon riješen, što se gotovo može smatrati ponovnim osnutkom.

STRADANJE ARHIVA 2014. GODINE

Od 2001. do 2014. godine Arhiv je polako dostizao razinu predratnog razvoja. Primljeni su novi zaposlenici, a zahvaljujući međunarodnim donacijama, opremljeni su laboratoriji i nabavljena neophodna IT oprema. Organizirane su izložbe i savjetovanja, obnovljeni su kontakti sa srodnim institucijama i organizacijama u inozemstvu. Dio prostorija u zgradi Predsjedništva BiH, koje su koristile druge institucije, vraćen je Arhivu na korištenje. Nažalost, uzlazna putanja razvoja zaustavljena je katastrofalnim požarom u depou I u kojem su čuvani fondovi koje su istraživači najčešće koristili.

Depo I uništen je u požaru izazvanim tijekom građanskih prosvjeda u veljači 2014. godine, čime se preko noći udesetostručio broj dokumenata nad kojima je potrebna hitna restauratorska intervencija.

Zgrada je zapaljena istovremeno na više mjesta, a vatrogasne ekipe su bile zauzete gašenjem buktinje u susjednoj zgradi Kantona Sarajevo. Nepravovremena intervencija rezultirala je većom štetom nego što se moglo zamisliti. Zbog naknadnog kriminalističkog očevida ekipe Ministarstva unutrašnjih poslova FBiH, pristup građi je bio moguć tek 48 sati nakon požara.

Potpuno je izgorio fond Doma za ljudska prava BiH, Sabor Bosne i Hercegovine (1910 – 1914), Narodna vlada narodnog vijeća (1918 – 1919), znatno su oštećeni personalni dosijei (1878 – 1941), dio fondova iz perioda NDH i Prezidijal Zemaljske vlade (1878 – 1902, 1919 – 1921), Duvanska direkcija, Veliki župan Sarajevske oblasti, veliki dio Zbirke poklona i otkupa, povjerljivi spisi KBUDB...

²⁰ ABH, 010-145/1997

²¹ Jedna od tih inicijativa, Bijela knjiga „Institucije i organizacije BiH potrebne za funkcioniranje zajedničkih organa BiH i njeno međunarodno predstavljanje“ iz siječnja 1998. godine, istaknula je i Arhiv BiH među 24 institucije kojima nije riješen status.

Ono što nije izgorgjelo (poput zbirke karata, Zemaljske vlade i Zajedničkog ministarstva financija) oštećeno je vodom prilikom gašenja. Spašavanje građe odvijalo se u tri faze. Prvo je izbačena potpuno uništena dokumentacija koja je onemogućavala pristup depou. Zatim je iznešeno mokro/nagorjelo gradivo i odloženo na prozračno mjesto kako bi se osušilo. Nakon toga je depo potpuno ispražnjen, jer ga je bilo potrebno rekonstruirati u potpunosti. Problem koji se pojavio prilikom sušenja dokumenata bio je nedostatak prostora. Potrebno je čak 2,5 m² da bi se pravilno osušilo 0,03 m³ vlažne građe. Ovo je riješeno korištenjem hodnika u podrumu zgrade, gdje postoji protok zraka, odlaganjem u svežnjeve po 10 cm visine i korištenjem specijalnog upijajućeg papira. Pošto ne postoji istinski zadovoljavajući metod tretiranja oštećene građe u ovakvim razmjerama, logičnim i organiziranim pristupom nastojalo se svesti štetu na najmanju moguću mjeru.

Depo I je rekonstruiran u potpunosti osam mjeseci kasnije, ali oko milijun oštećenih dokumenata i danas čeka svoj red na liječenje i nedostupno je javnosti.

U najidealnijim uslovima, nagorjelo gradivo bi bilo dvostrano laminirano i digitalizirano pod IR svjetlom kako bi se mogao čitati tekst i na ugljenisanom dijelu. Međutim, zbog nedostatka opreme, prostora za rad i malog broja obučениh restauratora i konzervatora, oštećeni dokumenti su nakon sušenja sklonjeni u privremeni depo, gdje su zaštićeni od daljnjeg propadanja.

TRENTNI KAPACITETI

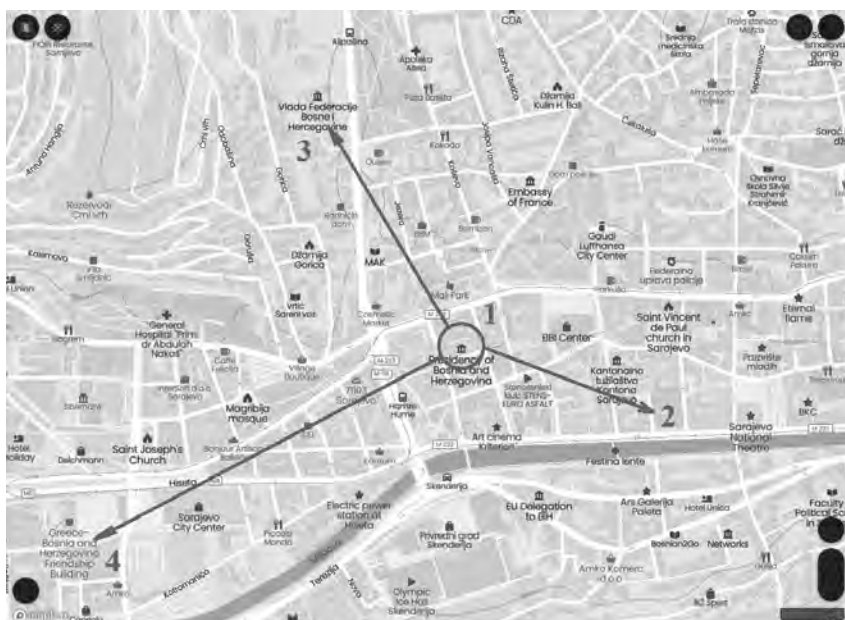
Arhiv posjeduje preko 400 fondova i 23 zbirke. Vremenski raspon čuvane arhivske građe uglavnom obuhvaća period koji počinje od 1850. godine, premda u mikroteci i u zbirkama ima i starijih dokumenata.

Broj zaposlenih skoro je tri puta manji od potrebnog, a ekonomska kriza u državi gura ovu instituciju na dno ljestvice prioriteta kada je riječ o budžetskim sredstvima. Da stvar bude još kompliciranija, Arhiv BiH je odavno prerastao dobijeni prostor, tako da se njegovi depoi danas nalaze na četiri lokacije u Sarajevu, od kojih nijedna u potpunosti ne zadovoljava sve propisane standarde. Osim u matičnoj zgradi (depoi I, II, III, IV i V), gradivo se čuva u Parlamentu BiH (depo VIII), te u zgradama Suda (depo VI) i Vlade Federacije BiH (depo VII). Zbog te decentralizacije otežani su nadzor, korištenje i zaštita gradiva. Olakšica je što se sve lokacije nalaze u užem centru grada, tj. nisu previše udaljene jedna od druge. Isto tako, sve se nalaze u administrativnim zgradama koje imaju svoju 24/7 službu obezbjeđenja, što garantira sigurnost kako od neovlaštenog ulaska u prostorije, tako i brzu reakciju u slučaju elementarnih nepogoda.

Pored toga, temperatura i vlažnost zraka u svim pomenutim depoima su u granicama normale, prvenstveno zbog toga što je riječ o zgradama koje su u funkciji, te je sustav grijanja i strujanja zraka neprestano u pogonu. Međutim, postoji pravilo da se institucije koje čuvaju kulturno-povijesno naslijeđe ne smještaju u objekte visokog rizika, upravo kao što su zgrade u kojima su smješteni organi uprave, političke stranke, vojarne i sl. U posljednjem ratu u BiH i prilikom pomenutih građanskih nemira iz 2014. godine pokazalo se koliko je je takvo stajalište ispravno.

Arhivsko gradivo ugroženo je od vode, vatre, insekata i mikroorganizama, pretjeranog korišćenja, kopiranja, neadekvatnog svjetla, prašine, neodgovarajuće temperature i

relativne vlage. Tu je i akutni problem manjka prostora, arhivskih stalaža i regala. Bosna i Hercegovina je karakteristična i po problematici u vezi sa zakonodavstvom. Postojanje entiteta, kantona i distrikta rezultira decentralizacijom koja stvara ogromnu prepreku sinkronizaciji zakonskih propisa. Zbog aktualnog funkcioniranja uprave u državi i organizacije vlasti na više razina, određen broj neusaglašenih propisa doprinosi nastanku slabosti u sustavu zaštite građe. To rezultira pojavom neefikasnosti u zaštiti i čuvanju i nastanku strukovnih problema.

*Lokacije sjedišta i depoa Arhiva Bosne i Hercegovine u Sarajevu:
1- Predsjedništvo BiH (depoi I, II, III, IV i V), 2- Zgrada suda
(depo VI), 3- Vlada FBiH (depo VII), 4- Parlament BiH (depo VIII)*

Kao što je na početku rečeno, sjedište Arhiva Bosne i Hercegovine nalazi se u zgradi Predsjedništva. Pored uredskog prostora, tu je smješteno pet depoa i to četiri u prizemlju, a jedan u suterenu. U njima se čuva gradivo nastalo djelovanjem najviših državnih organa, privrednih subjekata i vjerskih organizacija.

Zgrada Predsjedništva BiH u kojoj su glavne prostorije Arhiva Bosne i Hercegovine i jedan od depoa

Depo I koji čine tri sobe je najznačajniji, jer se u njemu čuvaju gradivo od perioda austrougarske uprave do 1945. godine, obiteljski fondovi i zbirka poklona i otkupa. Kako je riječ o dokumentima koja se često traže, depo I se nalazi najbliže čitaonici, što skraćuje vrijeme potrebno za njihovo pronalaženje i donošenje. Prilikom njegove rekonstrukcije 2015. godine vodilo se računa da svi građevinski radovi budu izvedeni sukladno propisima o zaštiti. Podovi i zidovi su obojeni bijelom vatrostalnom bojom kako bi se na vrijeme mogli zamijetiti eventualna pojava vlage ili nepravilnosti u statici zgrade. Sva četiri depoa u prizemlju imaju kontroliranu mikroklimu. Prosječna temperatura u njima je 17,5°C, a relativna vlažnost 55%. U depou I se nalazi suvremeni regulator klime *RC GROUP Mark 06 I* koji osim temperature i vlažnosti zraka prati i tlak, vanjsku temperaturu, te vlastitu ispravnost. Na zidove je nanešen hidroizolacioni sloj, a na prozore su montirane željezne žaluzine koje štite unutrašnjost od UV svjetlosti i eventualnih spoljašnjih opasnosti. Rasvjeta je izvedena kombinacijom neonskih cijevi i klasičnih žarulja snage 75W. Depo I je u potpunosti obnovljen i sad je, može se slobodno reći, najmoderniji i najuslovniji depo Arhiva Bosne i Hercegovine.

421

Depo V zauzima najveći dio suterena zgrade Predsjedništva. Sastoji se od deset soba, od kojih tri nisu u funkciji zbog vlažnosti zraka koja je iznad propisanih vrijednosti. Za razliku od prizemlja, suteran je podložniji pojavi vlage, a samim tim gljivica i plijesni. Već je pomenuto da je prilikom iskopavanja temelja za zgradu izbila podzemna voda, naročito u južnom dijelu, prema Miljacki.

Sobe 2, 11 i 16 u depou V naročito su ugrožene od vode i vlage. Poznato je da je prevlažan zrak štetniji od presuhog. Previsoka relativna vlaga ubrzava raspadanje papira i razvoj bioloških stetočina i raznih organizama koji se hrane materijom od koje je papir sačinjen.

Nakon građevinskih zahvata rađenih u bližoj okolici zgrade, u sobi 2 su nakon obilnijih kiša počele prodirati podzemne vode, čija bi razina znala narasti do tri centimetra. Metalne police su spriječavale da voda dopre do građe, ali je vlaga u zraku neprestano bila gotovo 100% i voda se morala ručno izbacivati. Nakon što je angažirana građevinska tvrtka koja je ugradila hidroizolaciju u pod, do novih poplava više nije dolazilo. Zbog specifičnog položaja, blizine odvoda i slabe hidroizolacije, i sobe 11 i 16 konstantno su imale visoku relativnu vlažnost, što je uslovalo pojavljivanje kolonije plijesni i gljivica. Arhiv Bosne i Hercegovine svjestan je ovih rizika i sproveo je ispitivanje ugrožene građe u Laboratoriji za anaerobne infekcije instituta za mikrobiologiju Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu.²²

Problem su i otvorene instalacije (grijanje, voda, elektromreža) koje idu preko stropa i prolaze čitavom dužinom depoa, što povećava rizik od poplave i požara.

Depo VI nalazi se u suterenu zgrade Suda i sastoji se od pet soba. Prostor je maksimalno prilagođen potrebama čuvanja građe. Urađena je hidroizolacija, te montirane metalne arhivske police i ormari.²³ Prosječna temperatura tijekom godine varira od 16°C do 23°C, a vlažnost zraka kreće se u okviru od 47% do 60%. Ova fluktuacija se javlja u jesen

²² U sobi 11, na knjizi iz periodike registriran je *Staphylococcus aureus*, dok su na knjizi u sobi 16 nađeni *Enterococcus faecalis*, *Acinetobacter calcoaceticus* i *Staphylococcus*.

²³ Police su zaštićene od korozije i prva pregrada podignuta je 10 cm od poda.

i proljeće, tj. na početku i na kraju sezone grijanja, pošto je temperatura u depou direktno ovisna o grijanju cjelokupne zgrade.

Ulaz i izgled depoa VI, Arhiv Bosne i Hercegovine, zgrada Suda, Sarajevo

422

U sklopu depoa VI nalazi se moderna mikrofilmska laboratorija, kao i laboratorija za restauraciju i konzervaciju i baza podataka CRPC-a.²⁴ To je trenutno tehnički najopremljeniji odsjek u Arhivu.

U ovom depou ne postoji služba koja dežura van radnog vremena, niti su postavljene sigurnosne kamere. Ulazak istraživačima omogućen je uz predhodnu najavu i sav istraživački rad se sprovodi pod nadzorom zaposlenih.

Depo VII Arhiva BiH, zgrada Vlade FBiH, Sarajevo

Depo VII nalazi se u zapadnom krilu zgrade Vlade Federacije BiH i sastoji se od dvije povezane sobe. Ovaj prostor je specifičan po tome što se u njemu nalazi nesređeno gradivo, najvećim dijelom iz socijalističkog perioda, koje nije dostupno za istraživače. S obzirom da je proces sređivanja u tijeku, čest je slučaj da se dio arhivskih kutija zatekne na podu, što se ne može smatrati dobrom praksom. Obezbjedenje zgrade je prisutno 24 sata i to donekle nadoknađuje nedostatak vatrodajavnih senzora. Prosječna temperatura u depou je 19°C, a relativna vlažnost vazduha 45%. Ne postoje prozori, tako da se strujanje zraka odvija u zatvorenom ventilacionom sustavu. Deratizacija i dezinfekcija se, kao i u svim depovima Arhiva BiH, vrši dva puta godišnje – u proljeće i jesen. Zgrada Predsjedništva FBiH se nalazi na nešto većoj nadmorskoj visini od ostalih depoa i udaljena je od rijeke, te prostorije nemaju problema sa vlagom i sa tog aspekta gradivo nije ugroženo. Problem je manjak prostora; depo VII je prenapučen, što stvara poteškoće prilikom manipuliranja

²⁴ Commission for Real Property Claims of Displaced Persons and Refugees

gradom. Nedostaju radni stol i stolice, a rasvjeta je neadekvatno postavljena, pa to dodatno otežava rad.

Depo VIII (kao i čitava zgrada Parlamenta) devastiran je u ratu (1992–1995), pa iako je prostor renoviran, te posljedice su i danas i te kako vidljive. Prije rata ovo je bio najbolje uređen depo, po svim svjetskim standardima. Prostran, sa odličnom klimatizacijom i izolacijom, adekvatno osvijetljen i sa ugrađenim električnim arhivskim regalima. Šest soba su smještene u podrumu i suterenu, a jedna se nalazi na prvom katu. Nakon restauracije, vraćene su u uporabu, ali još uvijek nisu povratile raniju funkcionalnost. Regali nisu popravljeni niti zamijenjeni i njihovo pomijeranje se vrši ručno. Dokumenti nisu očišćeni od prašine, što otežava njihovo korištenje i skraćuje im vijek trajanja. Temperatura u depou je viša od nominalne (23°C), dok je vlažnost zraka cca 30%. Glavni razlog ovakvih vrijednosti je što je u istim prostorijama smješten glavni sustav za grijanje i ventilaciju čitavog Parlamenta, koji emitira dodatnu toplotu.

423

Depo VIII Arhiva BiH, Parlament BiH, Sarajevo

Gradivo koje se ovdje čuva je iz socijalističkog i postdejtonovskog perioda (republički sekretarijati i komiteti) i često se koristi, pošto se stranke obraćaju Arhivu glede određenih potvrda ili rješenja koja se tu nalaze. Predviđeno je da se izvrši hitno čišćenje i prepakiranje dokumenata u nove arhivske kutije.

Sigurnost ovog depoa je na visokoj razini. Prostorije Parlamenta obilazi nadležna služba i postavljene su nadzorne kamere u svim hodnicima. Ulaz je dozvoljen samo zaposlenima, uz prethodnu provjeru na ulazu.

U depoima nije dozvoljeno držanje zapaljivih materijala (npr. prazne ambalaže, kemijskih rastvora, sredstava za čišćenje i sl.). Elektroinstalacije se kontroliraju jednom mjesečno, a na svakih 150 m² se nalazi po jedan PP aparat koji koristi CO₂ ili halon. U depoima u kojima su pohranjene isključivo zatvorene arhivske kutije, nalaze se i aparati sa prahom. Oni se provjeravaju jednom godišnje i o tome se vodi zapisnik. Postavljeni su vatrodajni uređaji, a unutrašnje obezbjeđenje zgrade dežura 24 sata.

REZIME

Arhiv Bosne i Hercegovine prva je arhivska ustanova u povjesti BiH, osnovana 12. prosinca 1947. godine *Uredbom o Državnom arhivu Narodne Republike Bosne i Hercegovine*, koju je donijela Vlada NR Bosne i Hercegovine. Osnutkom Arhiva započeti su organizirana zaštita arhivskog gradiva i razvoj arhivske službe.

Kako te 1947. godine u Sarajevu nije postojala namjenska zgrada, odlučeno je da glavne prostorije novoosnovane institucije budu tamo gdje su najvažniji dokumenti do tada nastajali i gdje su čuvani – u prizemlju i suterenu zgrade Predsjedništva.

Izgradnja ovog zdanja, kao simbola austrougarske uprave, započeta je 1884, a završena krajem 1885. godine. Arhitekt je bio čuveni Josip Vancaš, dok je izvođač radova bio Karlo Schwarz. Stil gradnje pripada firentinskoj ranoj renesansi. Zbog potreba uzrokovanih povećanjem državnog aparata, 1911. godine dograđeni su treći kat i potkrovlje, čime je zgrada dobila današnji prepoznatljiv oblik.

I pored svoje bogate povijesti, atraktivne lokacije i reprezentativne arhitekture (zgrada je proglašena nacionalnim spomenikom 2009. godine), još krajem sedamdesetih godina XX stoljeća bilo je jasno da prostor ne ispunjava suvremene standarde arhivske struke, te je pokrenuta inicijativa za izgradnju nove namjenske zgrade nedaleko od centra. To se nikad nije realiziralo, pa i nakon više od sedam decenija Arhiv BiH funkcioniра na prvobitnoj lokaciji.

Zbog svega navedenog, arhivska struka se morala prilagoditi specifičnom rasporedu prostorija, neuslovnim depozima, skućenim uredima i prostoru za rad, što se direktno odrazilo na pristup i organiziranje posla. Osim svakodnevnog bavljenja arhivistikom, bilo je potrebno uložiti dosta vremena i sredstava za brojne adaptacije, sanacije i prilagodbe u cilju osnovne zaštite arhivskog gradiva. Problem prostora uvjetovao je da se današnji Arhiv nalazi na četiri lokacije u Sarajevu.

Kolektiv je uvijek znao izvući maksimum od onoga čime je raspolagao, ali svako desetljeće donosilo je nove probleme i izazove.

Ranih pedesetih godina aktualni su bili nedostatak osnovnog inventara i nedostatak skladišni kapaciteti, dok današnji izazov čine zidovi od pune cigle, mjestimično debeli i do pola metra, kroz koje teško prolazi Wi-Fi signal i umrežavanje ureda.

Posljednjih godina dosta je urađeno na preuređenju skladišnog prostora, postavljanju hidroizolacije i protivpožarne zaštite. Obnovljen je rad laboratorije za konzervaciju i restauraciju i prošireni su kapaciteti čitaonice. Ostaje problem manjka stručnog kadra i suvremene opreme i to su neki od prioriteta kojima će se morati posvetiti više pažnje u skoroj budućnosti.

IZVORI I LITERATURA

- Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine, *Arhitektura Bosne i Hercegovine 1878 - 1918.*, Sarajevo, 1987.
- Madžar, Božo, Gaković, Ljiljana, Tadić, Katica. *Arhiv Bosne i Hercegovine 1947-1977.*, IGKRO Svjetlost, Sarajevo, 1977.
- Sclocchi, M. C., Veca, E. *Zajednički zapisnik o procjeni stanja u državnom Arhivu BiH.* Sarajevo, 2014.
- Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH. *Pregled i okvirni predračun radova za sanaciju prostorija depoa 1.*, Sarajevo, 2014.
- Fond *Arhiv Bosne i Hercegovine* (ABH)

Siniša DOMAZET

THE ARCHIVES OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – THE ESTABLISHMENT AND THE EXISTENCE

Summary

The Archives of Bosnia and Herzegovina was the first archival institution in the history of Bosnia-Herzegovina and it was established on December 12 in 1947 with the Decree on the State Archives of the People's Republic of Bosnia and Herzegovina which was issued by the Government of the People's Republic of Bosnia and Herzegovina. With the establishment of the Archives organized protection of archival material and development of archival service began.

Since there was no suitable building in Sarajevo in 1947 it was decided that the main premises of the newly established institution be placed in the basement and on the ground floor of the Presidency building where the most important documents were being created and kept.

The construction of the Presidency Building, as the symbol of Austro-Hungarian rule, was started in 1884 and it was finished in 1885. The architect was famous Josip Vancaš and the contractor was Karlo Schwarz. The style of the building - early Florentine Renaissance. With the enlargement of the state administration in 1911 the third floor and the loft were added and the building gained its recognizable appearance.

Besides its rich history, attractive location, and representative architecture (the building was declared national monument in 2009), it was obvious at the end of the seventies of the 20th century that its premises do not fulfill standards of the modern-day archivistics, and an initiative was launched for a new building to be constructed near the city center. That was never realized and after more than seven decades, The Archives of Bosnia and Herzegovina is still at the same location.

Because of all mentioned above, the archival professionals had to adapt to the specific arrangement of the rooms, inadequate depots, small offices, and work space, which had effect on approach to work and its organization. In addition to everyday archival work, it was needed to invest a lot of time and resources for numerous adaptations, repairs, and improvements in order to protect archival material. The lack of space caused today's Archives to be placed in four locations in Sarajevo. The collective always knew how to make the most of the situation but each new decade brought new problems and challenges.

In the early fifties there was the lack of basic inventory and storage capacity, while today we are faced with new challenges – thick brick walls, on some places they are even half a meter thick, thorough which the Wi-Fi signal cannot pass, and computer networking of the offices is impossible.

In the past few years a lot of was done regarding storage capacity, hydro isolation, and fire protection. The work of the laboratory for conservation and restoration is restored, and the capacity of the reading room expanded. There are still problems regarding the lack of professional cadre and modern equipment and they will have to be addressed in the near future.